

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВЗАЄМОДІЯ ТА РОЗВИТОК

Місцеве самоврядування є невід'ємною складовою політичної системи будь-якої демократичної держави, оскільки спрямоване на реалізацію таких завдань: зміцнення основ місцевої демократії, політична структуризація, формування елементів громадянського суспільства на місцевому рівні, створення умов для забезпечення життєвих інтересів, соціального захисту населення, надання йому високоякісних послуг, забезпечення захисту та реалізації прав і свобод громадян, розвиток ініціативи та самодіяльності населення тощо. Такий широкий спектр завдань закономірно викликає підвищену увагу до місцевого самоврядування, держави, її органів, громадськості та національної юридичної науки.

Актуальність цього питання має не тільки науково-методологічне та політико-ідеологічне, а й важливе практичне значення. Адже розуміння феномена самоврядування народу в повному обсязі дає можливість знайти адекватні напрями та форми розвитку самоврядування в сучасних умовах. Це дасть змогу максимально використати його можливості для реалізації завдань прискореного переходу до ринкової економіки. Тому, на нашу думку, ця тема є досить актуальною, соціально-значимою, перспективною, бо в умовах розвитку нашого суспільства особливе значення має розробка теоретичних основ становлення й розвитку місцевого самоврядування.

Проблеми розвитку політичної системи, політичного моделювання конституційно-правових процесів, проблем державотворення та правотворення, формування правової держави, конституційного ладу, розвитку конституціоналізму давно посіли чільне місце в українській політології та правовій науці [1]. Однак, за винятком окремих публікацій [2], комплексних досліджень процесів становлення та розвитку політичної системи України в розрізі становлення муніципальної демократії фактично немає.

Певною мірою закономірно, що в радянській юридичній літературі, присвяченій проблемі політичної системи, місцевому самоврядуванню як явищу буржуазному за своєю природою або взагалі не приділялося уваги [3], або стосувалося цієї важливої теми лише поверхово [4]. Самостійність дослідження питання організації та функціонування місцевого самоврядування фактично не допускалась. На наш погляд, це сталося тому, що прийняті Конституції 1919, 1929, 1937 та 1978 років визначали жорсткі рамки, де офіційна ідеологія, яка допускала аналіз проблеми самоврядування, і політична реальність, яка надавала дослідникові аргументи і факти, різко контрастували з проголошеними конституційними нормами. Навіть у комплексних монографічних дослідженнях, присвячених аналізу політичної системи капіталістичних держав [5] або держав, що розвиваються [6], місцеве самоврядування не фігурує.

Безумовно, не викликало сумнівів, що політичну основу СРСР становлять Ради народних депутатів [7], а у низці партійних документів місцеве самоврядування пов'язувалось із місцевими Радами.

Варто відмітити, що поняття «місцеве управління» появилось в юридичній науці значно раніше терміна «самоврядування». Вислів «самоврядування» вперше появився в німецькій правовій науці в XIX ст. під назвою «Selbstverwaltung» для означення адміністративних характеристик укладу громадян. Щоправда, ознаки самого самоврядування в деяких країнах Європи (наприклад, Англії, США) розвивались і раніше. Так, дефініція «місцеве управління» була прийнята в законодавстві США та Великій Британії для означення організації та діяльності муніципальних установ, де прямо вказувалося на одні з основних критеріїв їх відмежування від інших органів управління, підкреслюючи локальний характер та протилежність центральній владі.

Вперше поняття «місцеве самоврядування» у 1850 році ввів прусський юрист Х. Р. Гнейст стосовно британських муніципальних органів. В основу цієї концепції лягли вимоги самостійності громади та більш великих спільнот в управлінні місцевими справами в рамках закону, але без втручання центральної адміністрації та її чиновників на місцях. Таким чином, місцеве самоврядування такого роду із середини XIX ст. стало називатися «місцевим самоврядуванням» [8], тобто історично під місцевим самоврядуванням розуміли місцеве управління, що самостійно здійснює населення певної територіальної одиниці.

Разом з тим зазначалося, що застосування поняття «самоврядування» має різну класову спрямованість. При аналізі буржуазного суспільства допускалося, хоча з певним застереженням, виділення локального самоврядування, яке протистоїть централізованій державній владі [9].

Слід зазначити, що в більшості вітчизняних і зарубіжних сучасних теоретичних праць, які присвячені політичній системі суспільства, місцеве самоврядування або взагалі не передбачається в загальному переліку її інститутів [10], або його роль у політичній системі обмежується лише інституціоналізацією органів місцевого самоврядування [11], ідентифікацією їх як «політичних установ», які є «статичним аспектом політичної системи» [12].

Сподіваємось, що в умовах реформи інститутів політичної системи України особливо важливе значення має проблема конституційно-правового та політичного аналізу одного з ключових, фундаментальних інститутів конституційного права України — місцевого самоврядування, яке посідає важливе місце серед інститутів парламентаризму, сприяє структуризації громадянського суспільства, реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Сучасний етап розвитку демократії в Україні концентрує всі найскладніші соціально-економічні та політичні проблеми перехідного періоду, відбиває його суперечливість, незавершеність та невизначеність багатьох процесів та рішень. Однак без достатньо розвиненої системи місцевого самоврядування, без законодавчого визнання та реального забезпечення можливостей територіальних громад трудно самостійно вирішувати на місцевому рівні економічні, фінансові, соціально-культурні, побутові та інші питання, достатньо важко сформулювати

ринкові структури. Адже саме на місцеве самоврядування покладена історична місія — розбудити ініціативу мільйонів в ім'я перемоги ідеалів демократії і громадянського суспільства, заради облаштування свого будинку, вулиці, рідного села, селища, міста, всієї нашої України [13].

У зв'язку з цим одним із найважливіших напрямів розвитку сучасної української державності, місцевої демократії залишається оптимізація організації та діяльності місцевого самоврядування. Можна без перебільшення сказати, що підвищення ефективності функціонування інститутів муніципальної демократії є важливою умовою забезпечення стабільності суспільства в цілому.

З розвитком місцевого самоврядування в Україні, форм участі в його здійсненні громадян пов'язуються надії на відродження демократії та формування громадянського суспільства, оскільки в територіальних громадах формуються відчуття спільного інтересу та відповідальності місцевих жителів, які навчаються не лише самостійно вирішувати свої справи, а й контролювати діяльність обраних ними посадових осіб.

Водночас варто відзначити, що актуальність дослідження зв'язків між місцевим самоврядуванням і політичною системою зумовлена рядом чинників.

По-перше, українські шляхи муніципалізації складні та нерішучі: від найпростіших вічових зборів Київської Русі до визнання конституційної концепції прав територіальних громад на самостійне вирішення питання місцевого значення в умовах незалежної Української держави.

По-друге, становлення сучасного підходу до конституювання політичної системи та місцевого самоврядування нерозривно пов'язано з демократизацією державного і громадського життя, з розвитком в Україні інститутів громадянського суспільства та правової демократичної держави. Ці глибинні процеси привели до модифікації та корінної перебудови відносин у політичній системі: у формулі соціальних і політичних зв'язків типу «держава — громадянин» починає змінюватись домінуюча роль держави, звужується сфера її впливу на визначення поведінкових настанов інших суб'єктів політичної системи, насамперед територіальних громад та громадян, розширюються можливості вибору останніми різнопланових варіантів поведінки в умовах правовільного простору, утвореного громадянським суспільством. «Не людина для держави, а держава для людини» — ось квінтесенція цієї формули.

Слід відзначити, що ключовим поняттям, за допомогою якого розкривається зміст і суть політичної системи будь-якого суспільства, є влада, яка характеризує політичні функції різних соціальних інститутів та виступає системоутворюючими чинниками. Політичну систему реально утворюють різні організації, інститути, установи боротьби за владу, за її утримання, використання, організації та функціонування. Так, російський учений В.Є. Чиркін зазначає: «Ядро політичної системи — це існуюча в країні публічна політична влада народу» [14], яка здійснюється у формі державного і муніципального управління [15]. На думку Б. О. Страшуна і В. А. Рижова, держава і місцеве самоврядування — це інститути публічної влади, а відносини, що пов'язані з функціонуванням цієї влади, у своїй сукупності утворюють політичну систему [16].

Особливо слід зазначити, що деякі дослідники цілком справедливо вказують на те, що місцеве самоврядування займає чільне місце в політичній системі України [17]. Аналізуючи правові проблеми становлення і розвитку політичної системи України, розвиваючи елементний склад її структури, В. С. Журавський проводить червоною ниткою через все своє дисертаційне дослідження абсолютно вірну тезу: місцеве самоврядування є інститутом та суб'єктом політичної системи [18].

По-третє, актуальність комплексного правового дослідження взаємозв'язку політичної системи і місцевого самоврядування зумовлена суперечливими процесами становлення демократії в Україні, неоднозначним, амбівалентним, а іноді — й ворожим ставленням до місцевого самоврядування з боку держави, яка є звичайно головною ланкою політичної системи. З одного боку, ми бачимо позитивне ставлення — визнання місцевого самоврядування та прав територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування на конституційному рівні (ст. ст. 7, 140 Конституції України), легалізацію принципів його правової, організаційної та економічної самостійності, державного розуміння ролі місцевого самоврядування як «особливо важливого фактора становлення громадянського суспільства», а з іншого боку, спостерігаємо відсутність державної волі у проведенні широкомасштабної муніципальної реформи, наявність патерналістських підходів та поліваріантність «централістських тенденцій» [19], державну констатацію дефіциту законодавчого регулювання щодо місцевого самоврядування [20], небажання приймати необхідні законодавчі акти та концептуальну неузгодженість чинного законодавчого масиву, відсутність реальних інструментів захисту прав місцевого самоврядування, що суттєво ускладнює процеси становлення та розвитку дієздатних територіальних громад, формування компетенційної бази місцевого самоврядування, нормативне визначення й закріплення його об'єктного складу, а саме конституювання так званих питань місцевого значення.

По-четверте, надзвичайно важливе значення в контексті дослідження місцевого самоврядування в розрізі політичної системи суспільства має визначення фінансових проблем місцевого самоврядування.

Слід загострити увагу перш за все на тому, що фінансові питання особливо гострі та актуальні в будь-якому суспільстві, а тим більше в ринкових умовах, де єдиним дефіцитом і великою потребою є загальний еквівалент, тобто гроші.

Саме тому найболючішою проблемою функціонування регіональної влади було і залишається фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, яке постійно враховується у світовій практиці та знаходить своє відображення в законодавстві всіх країн і міжнародних договорах.

Як відомо, ключовим законодавчим актом, який регламентує фінансову діяльність органів місцевого самоврядування, є Бюджетний кодекс, на основі якого мають вирішуватися всі питання, які визначають зміст, характер і ефективність міжбюджетних відносин, які продовжують ускладнюватися та загострюватися.

Звідси висновок: реалізація Бюджетного кодексу є важливим, необхідним, але лише першим початковим кроком на шляху становлення дійсно демократичної бюджетної системи, де кожний владний рівень мусить мати свої фінансові ресурси, точно і безумовно співвіднесені з обсягами повноважень, масштабами і характером завдань і відповідальності за їх здійснення [21].

По-п'яте, важливе значення в контексті місцевого самоврядування в розрізі політичної системи суспільства має визначення статусу місцевої, муніципальної політики, яка засновується на множинних місцевих інтересах та спрямована на їх ефективну реалізацію. У місцевій політиці враховуються важливості для тієї чи іншої території загальнодержавних інтересів, серед яких не тільки питання обороноздатності, політичної стабільності, національного інтересу в міжнародних справах, але й такі, вирішення яких залежить від взаємодії центральної та місцевої влад.

До них слід віднести зміцнення правопорядку та забезпечення прав людини, утворення ефективної фінансово-податкової системи, формування міжрегіональних зв'язків та політичних відносин, охорону навколишнього природного середовища та розумне використання природи в інтересах населення, територіальної громади.

Теорія та історична практика свідчать, що політика центру не здатна забезпечити ефективний розвиток держави, якщо не спирається на підтримку регіонів і місць, не відображає їхні інтереси. Для забезпечення такої взаємодії необхідна місцева і регіональна політика, яка повинна мати відповідну сферу реалізації, певний правовий статус, самостійний інститут політичного функціонування. Доцільне поєднання центральної, регіональної та місцевої політики забезпечує менш руйнівне, більш розумне формування політичної системи та подальший розвиток українського суспільства.

Разом з тим слід зазначити, що реформа політичної системи та її ядра — конституційної системи — становить зміст суспільно-політичних процесів в Україні. Різні політичні сили по-різному ставляться до тих чи інших проєктів цієї реформи, але всі вони згодні з тим, що діючу традиційну президентсько-парламентську форму правління необхідно трансформувати в модерну парламентсько-президентську республіку.

По-шосте, заслуговує на увагу й зовнішньополітичний аспект актуальності проблеми. Вступ України до Ради Європи — найбільшої та найвпливовішої міжнародної організації континенту — зумовив реалізацію нею комплексу зобов'язань, взятих під час підписання міжнародних договорів рамкового характеру, розроблених державами-членами цієї організації, у тому числі й у сфері становлення й розвитку інститутів політичної системи та локальної, місцевої демократії. Найбільш адекватним відображенням цих процесів стала ратифікація 15 липня 1997 року Верховною Радою України Європейської хартії про місцеве самоврядування (далі — Хартія), яка закріплює фундаментальні принципи організації і функціонування місцевого самоврядування, що не лише залучило Україну до міжнародних стандартів муніципальної демократії, а й поклало обов'язок на державу щодо їх практичної реалізації.

Аналіз українського законодавства про місцеве самоврядування зазначає те, що воно інтегрувало у свої норми багато положень Хартії, зокрема в законодавстві України успішно реалізується ст. 10 Хартії, яка передбачає право місцевих органів самоврядування на об'єднання. На сьогодні в Україні існує ряд об'єднань органів місцевого самоврядування, які налагодили співробітництво між собою та міжнародними організаціями: Асоціація сільських, селищних і міських рад України, Асоціація міст і громад України, Українська асоціація місцевих і регіональних влад, Асоціація демократичного розвитку та самоврядування України, Ліга історичних міст України та інші, а три перші вищезгадані асоціації створили Конгрес місцевих та регіональних влад України, який представляє місцеве самоврядування на вищому державному рівні.

Водночас варто відмітити, що, відповідно до ч. 2 ст. 4 Хартії, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплено положення про проведення в територіальних громадах громадських слухань, які стали невід'ємною складовою частиною діяльності органів місцевого самоврядування багатьох територіальних громад та регіонів України. Крім того, на місцевому рівні реалізуються положення Хартії про статuti територіальних громад та закріплення в них особливостей розвитку цих громад. Хартія заохочує нормотворчість органів місцевого самоврядування з питань захисту прав громадян та охорони громадського порядку. Так, появився інститут місцевого омбудсмена із захисту прав підприємців (м. Кам'янець-Подільський) та муніципальної міліції (міста Львів, Бердянськ та ін.).

Разом з тим слід наголосити, що ефективне реформування правового регулювання місцевого самоврядування суттєво залежить від того, наскільки це регулювання спирається на базові акти місцевого самоврядування, якими виступають Конституція України та Європейська хартія місцевого самоврядування. Поточне законодавство про місцеве самоврядування ще зовсім не повністю інтегрувало фундаментальні положення базових актів, творчий потенціал яких залишається нереалізованим.

На практиці творчий потенціал територіальних громад у нас практично не використовується, їхні ініціативи нікому не потрібні, а звідси і глибокі причини конфліктних ситуацій за участю органів місцевого самоврядування, що існували й існують у містах Суми, Черкаси, Одеса, Львів, Нова Каховка, Васильків, Южноукраїнськ та інших: ініціативи караються [22].

Усвідомлюючи важливу роль міжнародно-правових стандартів локальної демократії як «стандарту для усіх націй; до якого варто прагнути, намагаючись досягнути більш демократичного процесу, поліпшуючи таким чином добробут свого населення» [23], а Європейської Хартії місцевого самоврядування як «найважливішого європейського документа для будівництва в Україні демократичної держави» [24], «правового простору муніципальної діяльності на сучасному етапі демократичного реформування» [25], слід зазначити, що не можна не помітити значної концептуальної неузгодженості Європейської хартії місцевого самоврядування з моделлю місцевого самоврядування, яка визнана Конституцією України. На цю суперечливість неодноразово зверталась увага і

в авторитетних наукових виданнях [26], і в моніторингових документах поважних європейських структур [27] та вітчизняних експертів [28].

Таким чином, резюмуючи, можна дійти висновків про те, що актуальність муніципально-правової проблематики в контексті дослідження конституційно-правових основ політичної системи України не викликає сумнівів. Більшість вітчизняних державних і громадських діячів вважають, що в основі конституційного ладу демократичної держави має перебувати широке самоврядування територіальних громад, а взаємовідносини між центральними і місцевими органами мають будуватися на рівноправних засадах.

Формування системи місцевого самоврядування в Україні відбувається в умовах, коли суспільство загалом ще не готове до сприйняття демократичних норм, структуризація населення не завершена, політичний простір соціального організму не готовий прийняти інститут місцевого самоврядування та забезпечити його ефективно функціонування. Фактично ми маємо справу з перехідним станом цього соціального інституту, що має елементи минулої, реальність нинішньої й майбутньої демократичної організації влади, а отже, й неоднозначне ставлення до нього тих, кого це самоврядування безпосередньо стосується. Сподіваємося, що в умовах становлення та розвитку муніципальної влади в Україні дослідження політичної системи суспільства через призму місцевого самоврядування є перспективним напрямом наукових і творчих пошуків та експериментів. Однак, безсумнівно, що для вирішення багатьох політичних, економічних, соціальних та інших проблем сучасної України надзвичайно важливе реформування й побудова на демократичних засадах міцної муніципальної влади — наймасовішого елемента політичної системи суспільства.

Президент України В. Янукович у своїй передвиборній програмі кандидата на пост Президента України «Україна — для людей» відзначив: «Місьцеве самоврядування повинно стати надійним та міцним фундаментом народовладдя. Принципово важливе розширення повноважень місцевих рад, максимальне усунення бюрократичного апарату від вирішення питань розвитку територіальних громад. Виступаю за децентралізацію влади, реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування» [29].

Місьцеве самоврядування є невід'ємною складовою політичної системи будь-якої демократичної держави.

В умовах становлення та розвитку муніципальної влади в Україні дослідження політичної системи суспільства через призму місцевого самоврядування є перспективним напрямом наукових та творчих пошуків та експериментів.

Література

1. Орзіх М. П. Місьцеве самоврядування в Україні: теорія і практика на початку XXI століття // Актуальні проблеми держави і права: матеріали 4-ї (56-ї) наук. конф. «Правові проблеми становлення та розвитку сучасної Української держави», березень 2001 р. — О., 2001. — С. 144–147; Орзіх М. Ф. Інтерес в системі місцевого самоуправління // Апарат государственного управления: интерес и деятельность. — К., 1993; Орзіх М. Ф. Конституционное право Украины: учеб.-метод. пособие. Ч. III, вып. 1. Проект Устава территориальной громады города Одессы / М. Ф. Орзіх. — О., 1999; Державотворення і правотворення в Україні: досвід,

- проблеми, перспективи : монографія / за ред. Ю. С. Шемшученка. — К., 2001; Конституційно-правові засади становлення української державності / за ред. В. Я. Тація та Ю. М. Тодики. — Х., 2003; Селиванов В. М. Право і влада суверенної України / В. М. Селиванов. — К., 2002; Тодыка Ю. Н. Основы конституционного строя Украины / Ю. Н. Тодыка. — Х., 1999; Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм : монографія / В. М. Шаповал. — К. : Юрид. фірма «Салком» : Юрінком Інтер, 2005; Орзіх М. П. Державний суверенітет і місцеве самоврядування в умовах формування правової держави України // Правова держава. — К., 1994. — Вип. V.
2. Орзіх М. Ф. Рационализация организации местного самоуправления в Украине: опыт концептуального анализа / М. Ф. Орзіх, М. А. Баймуратов, А. Шанцер // Юридический вестник. — 1995. — № 2; Прієшкіна О. В. Правове регулювання безпосередньої демократії у місцевому самоврядуванні в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Прієшкіна. — Х., 2003; Кампо В. М. Політичні моделі місцевого самоврядування: європейський та український досвід // Муніципальний рух в Україні — 10 років розвитку : VII Всеукр. муніцип. слухання (Бердянськ, 6–8 верес. 2001) : [матеріали]. — К., 2002. — С. 359–364; Кампо В. М. Реформа політичної системи України і місцеве самоврядування // Воля. — 2003. — Чис. 1 (лют.); Кампо В. М. Політичні моделі розвитку місцевого самоврядування в Україні: історія, проблеми, перспективи // Правова держава : щоріч. наук. пр. — К., 2003. — Вип. 14. — С. 563–569; Ткачук А. Місцеве самоврядування в контексті політичної (конституційної) реформи / А. Ткачук. — К., 2003.
 3. Манов Г. Н. Государство и политическая организация общества / Г. Н. Манов. — М., 1974; Политическая система развитого социалистического общества / отв. ред. А. М. Васильев. — М., 1984.
 4. Политическая система социализма: функции и тенденции развития / под ред. В. Г. Антоненка, Д. Фокаша. — К., 1985; Основы теории политической системы / отв. ред. Ю. А. Тихомиров и В. Е. Чиркин. — М., 1985; Бутенко А. П. Власть народа посредством самого народа / А. П. Бутенко. — М., 1988.
 5. Ильинский И. П. Политическая система современного капитализма / И. П. Ильинский, А. А. Мишин, Л. М. Энтин. — М., 1983.
 6. Политическая система общества в Латинской Америке / отв. ред. А. Ф. Шульговский. — М., 1982.
 7. Азовкин И. А. Советы народных депутатов — политическая основа СССР / И. А. Азовкин, Н. Г. Старовойтов // Советское государство и право. — 1982. — № 10; Дыльнов Г. В. Советы народных депутатов в политической системе развитого социализма / Г. В. Дыльнов ; под ред. В. Ф. Листвина. — Саратов, 1982; Политическая система советского общества / отв. ред. Д. А. Керимов, Л. П. Юзьков. — К., 1981.
 8. Крусян А. Местное управление и самоуправление: к постановке вопроса о содержании и понятии // Юридический вестник. — 1998. — № 1. — С. 84–87.
 9. Основы теории политической системы / отв. ред.: Ю. А. Тихомиров и В. Е. Чиркин. — М., 1985. — С. 152.
 10. Власов В. И. Теория государства и права / В. И. Власов. — Ростов н/Д, 2002. — С. 34–43; Теория государства и права / под ред. М. М. Рассолова, В. О. Лучина, Б. С. Эйзеева. — М., 2000. — С. 128–147; Комаров С. А. Теория государства и права / С. А. Комаров, А. В. Малько. — М., 2002. — С. 130–131; Теория государства и права : акад. курс. В 2 т. Т. 1. Теория государства / отв. ред. М. М. Марченко. — М., 1998. — С. 237–260.
 11. Введение в теорию государственно-правовой организации социальных систем / под ред. Е. Б. Кубко. — К., 1997. — С. 156; Венгеров А. В. Теория государства и права / А. В. Венгеров. — М., 1999. — С. 170–171; Морозова Л. А. Теория государства и права / Л. А. Морозова. — М., 2002. — С. 130–131; Теория государства и права / под ред. В. К. Бабаева. — М., 1999. — С. 121–122, 135–136.
 12. Алебастрова И. А. Конституционное право зарубежных стран : учеб. пособие / И. А. Алебастрова. — М., 2001. — С. 102.
 13. Бутусов Ю. «Ющенко IN ACTION. Обещания, от которых нельзя отказаться» // Зеркало недели. — 2005. — 22 янв.
 14. Чиркин В. Е. Конституционное право в Российской Федерации / В. Е. Чиркин. — М., 2001. — С. 99.
 15. Чиркин В. Е. Государственное и муниципальное управление / В. Е. Чиркин. — М., 2003. — С. 320.
 16. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник. В 4 т. Т. 1–2 / отв. ред. В. А. Страшун. — М., 1995. — С. 206–207.

17. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (Муніципальне право) : навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. — К., 2000. — С. 10; Кравченко В. В. Муніципальне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. — К., 2003. — С. 60.
18. Журавський В. С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку (правовий аспект) : монографія / В. С. Журавський. — Х., 2000. — С. 3, 4, 8, 10, 16, 18, 20.
19. Баймуратов М. О. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні / М. О. Баймуратов, В. А. Григор'єв. — О., 2003. — С. 7.
20. Рекомендації парламентських слухань про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування : схвалено Постановою Верховної Ради України від 5 черв. 2003 р. // Голос України. — 2003. — 4 лип.
21. Литвин В. Реальная основа жизни и развития. Финансовые проблемы местного самоуправления // Голос Украины. — 2004. — 23 окт.
22. Кампо В. Конституційна реформа: проблеми правових засад місцевого самоврядування / В. Кампо, М. Корнієнко, М. Пітцик [та ін.] // Віче. — 2003. — № 6. — С. 16.
23. Преамбула Всесвітньої декларації місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. — К., 1994. — Вип. 1–2. — С. 65.
24. Рубцов В. Імплементация Европейської хартії місцевого самоврядування та громадянське суспільство // Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні : наук.-практ. посіб. / за ред. М. О. Пухтинського, В. В. Толкованова. — К., 2003. — С. 186.
25. Лаврик В. Удаляемся от Хартии, пытаясь присоединиться к ней? // Голос Украины. — 1996. — 26 янв.
26. Баймуратов М. А. Европейские стандарты локальной демократии и местное самоуправление в Украине / М. А. Баймуратов. — Х., 2000. — С. 28–30; Кравченко В. В. Муніципальне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. — К., 2003. — С. 63–65; Муніципальне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — К., 2001. — С. 327; Прієшкіна О. В. Місцеве самоврядування в Україні : навч. посіб. / О. В. Прієшкіна. — К., 2004. — С. 165–166.
27. Резолюція № 68 (1998) щодо місцевої регіональної демократії в Україні : затв. Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 28 трав. 1998 р.; Рекомендація № 48 (1998) місцевої і регіональної демократії в Україні : затв. Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 28 трав. 1998 р.; Рекомендація № 102 (2001) щодо місцевої і регіональної демократії в Україні : затв. Постійним Комітетом Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 9 листоп. 2001 р.
28. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: правовий моніторинг і правова політика 2002–2003 рр. : доп. Моніторингової і Правової комісії Конгресу місцевих та регіональних влад України на пленарному засіданні третьої сесії Конгресу місцевих та регіональних влад України 5 груд. 2003 р. / за ред. В. М. Тихонова. — К., 2003. — С. 18–20.
29. Янукович В. Україна — для людей // Урядовий кур'єр. — 2010. — 2 лют.

Анотація

Прієшкіна О. В. Місцеве самоврядування та політична система України: взаємодія та розвиток. — Стаття.

У статті аналізуються основні підходи до визначення поняття, змісту та сутності місцевого самоврядування в політичній системі України.

Досліджуються проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування та політичної системи, а також необхідність науково-теоретичного осмислення взаємозв'язку між ними.

Ключові слова: місцеве самоврядування, політична система, територіальна громада, безпосередня демократія.

Аннотация

Приешкина О. В. Местное самоуправление и политическая система Украины: взаимодействие и развитие. — Статья.

В статье анализируются основные подходы к определению понятия, содержания и сущности местного самоуправления в политической системе Украины.

Исследуются проблемы развития местного самоуправления и политической системы, а также необходимость научно-теоретического осмысления взаимосвязи между ними.

Ключевые слова: местное самоуправление, политическая система, территориальная громада, непосредственная демократия.

Summary

Priyeshkina O. V. Local self-government and political system of Ukraine: the interaction and development. — Article.

In this article the main approaches of the definition of concept, maintenance and essence of the local government in the political system of Ukraine.

The problems of the development of the local government and the political system and also the necessity of the science-theoretical trying to understand between.

Keywords: local government, political system, territorial community, immediate democracy.

УДК 342.5; 342.7

О. В. Батанов

МУНІЦИПАЛІЗМ У СИСТЕМІ КАТЕГОРІЙ СУЧАСНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Одним з найбільш примітних явищ у становленні та розвитку демократичної державності в Україні є відродження місцевого самоврядування як принципово нової системи організації публічної влади на місцях та на цій основі — формування муніципального права не лише як галузі права, а і як самостійної сфери наукового знання. В основі її формування знаходяться об'єктивні політичні, соціально-економічні, духовні, психологічні та інші передумови та закономірності виникнення, становлення та розвитку вітчизняного муніципалізму, проблеми організації та функціонування муніципальної влади та інші чинники, які пов'язані насамперед з наявністю самостійного для муніципального законодавства предмета правового регулювання як особливої сфери суспільних відносин, які виникають на базі тієї системи самоорганізації людей, яка визнається та функціонує за місцем їх проживання.

Безумовно, поняття науки муніципального права та її характеристики оптимально розкриваються із врахуванням тісних взаємозв'язків та залежностей, які існують між такими категоріями, як «галузь муніципального права» та «наука муніципального права». Однак такі залежності не є жорсткими: між галуззю та наукою муніципального права є істотні відмінності, які стосуються не лише їх предмета, джерел, але й самої історії становлення галузі, з одного боку, та науки муніципального права — з іншого. Якщо муніципальне право як галузь права є новим самостійним правовим утворенням у системі права України, то однойменна наука має значно більш глибокі історичні коріння, які пов'язані зі становленням та розвитком ідейних засад класичного муніципалізму, теоретичних концепцій про походження місцевого самоврядування та муніципальної влади в Україні та зарубіжних країнах.